

PSALMI, EVANĐELJA I LITURGIJA

Martin Kirigin, OSB
Samostan Čokovac - TKON

Stručni članak
UDK 264

Tko je u br.4/94. SB sa zanimanjem pročitao članak "Biblija i liturgija" jamačno očekuje i nastavak te za naš duhovni život tako važne teme. Budući da talijansko izdanje Biblije (CEI, Marietti 1980.) ima uz posebnu raspravu o Petoknjižju i liturgiji, još samo o psalmima i zatim prelazi na Novi zavjet, i mi ćemo i ovdje s liturgijskim gledištem sa psalama prijeći na evanđelja. No, mnogo liturgijskoga ima i u drugim starozavjetnim knjigama, *osobito kod proroka* gdje npr. kod Izaije nalazimo uz psalme najčišće i najuzvišenije pojmove i izričaje o Bogu. Stoga je on toliko zastupan u misi i časoslovu.

Ovdje ćemo još sažetije nego u prvom članku iznijeti glavne misli iz stručnih rasprava u spomenutom izdanju Biblije. Popratit ćemo ih nekim domišljanjima da izlaganje bude konkretnije i prema tome korisnije. No, sve uz dotične biblijske riječi koje valja imati pred očima i kada su one samo naznačene. Svatko bi ih trebao sam potražiti i to po mogućnostima i prilikama još i njihov biblijski kontekst, što je važno skoro za svaki svetopisamski redak.

Usto je najvažnije da naznačene i sve druge biblijske izričaje ne čitamo površno samo njihovim doslovnim shvaćanjem nego duhovnim čitanjem i poimanjem. To najuspješnije pomaže i *liturgijsko čitanje* biblijskih tekstova kao i njihovu mistagošku povezanost s cijelom našom liturgijom.

Psalmi u liturgiji spajaju Stari i Novi zavjet

Na podnaslovom izraženu tvrdnju možemo gledati i posvjedočiti je s raznih vidika. Tu je u prvom redu hermeneutski vidik koji, pravilno primjenjujući načela za izlaganje biblijskih tekstova, pomaže njihovu shvaćanju. Sa sv. Augustinom doznaje da je u Starom zavjetu skriven Novi i u Novom otkriven Stari. Radi se o jedinstvenom Savezu što ga je Bog u Starom zavjetu sklopio i ponavljao s više osoba dok nije došao *jedino pravi Posrednik* između Boga i ljudi (usp. 1 Tim 2,5) te s njima sklopio novi i vječni Savez. U tim su savezima isti subjekti: glavni je djelatnik Jahve ili trojedini Bog, a uvijek mu je čovjek suradnik, koji je kao pojedinac uključen u cijelu ljudsku zajednicu. Ta obitava zemlju od Adama i tvori nekada izabrani Božji narod koji se nastavlja u Kristovoj Crkvi.

Iz psalama se baš najbolje vidi kako tu svojim sadržajem i mnogobrojnim navodima Stari savez prelazi u Novi te ih spaja, što se životvorno zbiva u našem bogoslužju. Svjedoči to i činjenica da iz psaltira, te jezgre i skorupa čitave starozavjetne objave, samo desetak psalama nije navedeno u Novom zavjetu, gdje je najviše zastupan Ps 110, čak 18 puta. Da saznamo koliko se to odražuje u čitavoj novozavjetnoj liturgiji, sjetimo se samo triju misnih čitanja svih nedjelja i svetkovina te kako ih tekstovi iz psalama, po mogućnosti uvijek pjevani, *uvode, povezuju i obogaćuju*. K tome misnu žrtvu najčešće počinjemo nekim psalmom, što vrijedi i za pričešćivanje. Tu su psalmi uočeni do 800 puta, a ostali starozavjetni tekstovi daleko manje. Podcjenjuju to na svoju štetu oni koji tako bogato blagom nadomještaju sa samo nekoliko njima najdražih redaka (kako se manjkavo čuje i kod radijskih prijenosa!) ili čak daju prednost raznim ljudskim pjesmicama.

Ako se osvrnemo na časoslov, odmah se vidi da je psaltir njegov kostur i mišićni sustav, jer uz biblijska ili otačka čitanja u svakom nam času psalmi i hvalospjevi pružaju *najbolja pomagala* s kojima možemo sa zajednicom Boga slaviti, zahvaljivati mu i moliti ga. Stoga je prijeko potrebno da svi kojima je Crkva dala u ruke časoslov - a to je sada na različit način sav Božji narod - psalme upozna i usvoji te ih može pjevati ili izgovarati kao svoje.

Psalmi je molio *naš Gospodin*. S njihovim je riječima došao na svijet (usp. Heb 10,5-9 i Ps 40,6-8). Svatko može sam potražiti kako ih

je Isus molio na kraju Posljednje večere, u Getsemaniju i na križu, dakle baš u svezi s onim što posebno slavimo u misi. Koliko je Marija bila prožeta biblijskim pjesmama pokazuje njezin hvalospjev (Lk 1,46-55). Kada nju Crkva s pravom naziva svojom Majkom i predvodnicom, pralikom i uzorom, onda i nama psalmi trebaju biti zaista molitva i uzorak drugih molitava. U tom je pogledu značajno kako sv. Augustin čuje jeku psaltira i u Gospodnjoj molitvi (v. čitanje u srijedu XXIX. nedj. kroz godinu). On je zavolio psalme u milanskoj Crkvi od njezina pastira sv. Ambrozija koji ih obasiplje s tridesetak sočnih pohvala (v. čitanje u subotu X. tjedna kroz godinu). Ne dolazi li i nama do srca, trebalo bi ispitati uzrok.

Obično se uzorak sastoji u tome što smo premalo svjesni da psalme molimo kao *udovi Crkve*. Ona je prvenstveno liturgijska zajednica koja svoje bogoslužje ponajviše obogaćuje pjevajući psalme. I to ih ona moli kao svoje, sjedinjena sa svojom Glavom i njegovim Duhom. S nama i u nama moli čitav Krist. On kao Glava sa svojim tijelom koje se sastoji od nebrojenih udova sa svima njihovim željama, potrebama i patnjama. Ako je Krist u nama i mi u Kristu (usp. 2 Kor 13,3 i 5), što se ostvaruje u njegovom Otajstvenom tijelu, onda posebno časoslov trebamo moliti u njegovom Imenu, inače bismo zaslužili Gospodinov prijekor (usp. Iv 16, 24). Nije, dakle, dosta govoriti općenito o Božjem narodu, "a toliko šutjeti o činjenici da, ako je taj narod takav (Božji), to nije u prvom redu stoga što se bori za iste ciljeve nego jer je krsnom vodom - tko je u nju ušao - postao udom tijela kojemu je Krist glava" (prosvjetljeni svjetovnjak V. MESSORI *Pensare la storia*, 1994,⁷ 317).

Ima ih koji molitvu časoslova ne cijene dovoljno, a neki čak misle da ne odgovara kršćaninu pa im postaje dosadnom. Nije krivnja u Bogom nadahnutom psaltiru već na onima koji su im dali u ruke ne uputivši ih prethodno u gore istaknutu činjenicu. Usto je jednako potrebno u tom studiju napredovati i *produbljavati* ga, pogotovo kad i na našem jeziku imamo pet - šest dobrih priručnika počevši od onoga što ga je o. Petar Vlašić napisao u 4 sveska. A osobito bi trebalo, prije nego netko dobije povlasticu da moli psalme, proučiti i usvojiti što na početku časoslova sv. I. (br. 100-134) ima "Opća uredba liturgije časova" i na to se često iznova vraćati.

Sinoptici, Djela apostolska i liturgija

K. Ghiberti, profesor NZ na Sjeverno-talijanskoj teologiji, svoju raspravu započinje odvažnom tvrdnjom: "Koliko tko shvaća vezu kojom *liturgija združuje Krista i Crkvu* toliko će dokučiti kako naše bogoslužje nije nešto daleko i strano nego nama posve blisko i svakome na raspolaganju." Liturgija se, naime, kreće dvostrukim smjerom: od Isusova povjesna života prema životu Crkve, i zatim od Duhom Svetim slavljene liturgije prema cjelokupnoj Isusovoj pojavi. Ta opet ne može nego djelovati i spasosnosno utjecati na sve s čime dođe u vezu. Pisac se ne ustručava još tvrditi: "Kada jedinstvenim pogledom shvatimo Crkvu i njezin život kao misterij, onda nam je u njoj sve liturgija. Ništa ne može od nje zadobiti vlastito joj spasonosno značenje i vrednovanje, ako to već nije bilo ili ne nastane liturgija." Ako bi tko posumnjao u ispravnost te tvrdnje, neka razmisli što je Drugi vatikanski sabor definirao osobito u čl. 6, 7 i 10. konstitucije o svetoj liturgiji. Daleko smo još od dubljeg provođenja tih istina!

Crkva se neprestano u svojoj liturgiji pronalazi u svome pozivu i ulozi kako bi mogla Evandjelje oživljavati i kao nanovo ga pisati. Znamo da ga je, nadahnuta Duhom Svetim, ona i napisala te da stoji iza njega, toliko da je sv. Augustin mogao izjaviti kako bez Crkve ne bi vjerovao Evandjelju. Naša *liturgija čini evandjelje živim i životvornim*. Po njemu možemo poznavati i razmatrati Isusov život, dapače mu se klanjati da nam je Gospodin, recimo, ostavio sama sebe prisutna u bilo kojem predmetu. No on je svojoj Crkvi ostavio zaista božanski spomen-dar: u euharistijskom je kruhu i vinu stvarno i bitno prisutan. Još više, sv. Augustin navodeći Rim 12, 3-6 dostavlja: "To Crkva ostvaruje na oltaru u euharistijskom otajstvu i tu jasno pokazuje da i ona samu sebe prinosi u prinosu koji prikazuje" (v. Časoslov IV, 262). I još više: ne samo prikazuje nego ga i blaguje.

Bogoslužjem se naše Crkve *povijest spasenja* uvijek dalje odvija, jer liturgija Crkvi pruža i stalno u njoj produžuje život njezine Glave, njezina Utemeljitelja i Spasitelja. Stoga časoslov svakoga dana oduševljeno pjeva tri najsvetija slavospjeva u kojima je izričito istaknuto naše spasenje (v. Lk 1,46-55; 67-79; 2,29-39). Po liturgiji Kristovo djelovanje postaje "misterij i uzorak" (Leon Veliki). Liturgija ostvaruje Kristove riječi (usp. Mt 18,18-20) koje označuju njegovu cjelokupnu pojavu, a ona se u Crkvi liturgijski nastavlja do

danas i ide naprijed do svršetka svijeta. To se otajstveno zbiva osobito u povlaštenim vremenima liturgijske godine u vezi s Božićem i Uskrsom. Riječi što su ih zapisali evanđelisti (i Luka u Djelima apostolskim) putem liturgije postaju naš doživljaj, naše sudjelovanje, naš obred.

Sve što iz evanđelja znamo da je Isus doživio i izveo od rođenja do uzašašća na nebo *liturgijom se otajstveno nastavlja* u cijeloj Crkvi, u svakoj njezinoj zajednici i jedinki. Tako od rođenja Crkve (Duhovi) do njezina konačnoga i savršenog sjedinjenja s Glavom kada Krist dođe u slavi i sve svoje uvrsti u nebesko bogoslužje. Tek liturgijom možemo pravo shvaćati, doživljavati i posvećivati sveukupno djelovanje i trpljenje Crkve. Po liturgiji s Kristom najuže sjedinjena ona očituje i iskazuje svoj nastup i život, svoju duhovnost i istinsko svjedočenje. Stoga uz Krista u liturgiju kao predvodnici spadaju mučenici, pastiri, priznavaoci, djevice i svi sveci. Smrtnici ih slijede sa svim svojim slabostima i potrebama.

Svi su vjernici pozvani i opunomoćeni da po pravo shvaćenoj i slavljenoj liturgiji što više *doživljavaju spasenjske značajke Isusove osobe*. Spomenimo dva primjera: od Lk 9 dalje gledamo Isusa kao Sina Božjega - Odabranika - eshatološkog proroka; ili od Dj 3 dalje kao Slugu - Sveca - Pravednika - izvor života - Mesiju - Proroka. Krist nas sakramentima čini stvarnim dionicima svojih velikih naslova po kojima je on naš svojevrsni Svećenik (usp. Lk 22,14-20), Kralj (Mt 2,1-6; 27,29; Lk 23,2-3) i Prorok-Učitelj (Lk 4,24; 7,16.39; 13,33; 24,19). Uz te se Lukine tekstove sjetimo kako on svoje evanđelje počinje i dovršava zbivanjem u jeruzalemskom Hramu, što ga mi nastavljamo u našim crkvama.

Tko se prepušta da bude odgajan i uveden u liturgijsko sudjelovanje, taj dopušta da spasenje sa Spasitelja prelazi na njega kao spašenika (usp. Lk 13,13; Dj 2,47). A i najstariji Isusov naziv da je on Krist (što znači: Božji pomazanik, odabranik, poslanik, za narod posvećeni) krštenjem prelazi i ostalim se sakramentima *usavršuje u svakom vjerniku* kada postaje kršćanin, zapravo drugi Krist (usp. Dj 11,24). A koliko možemo kao stvorovi, po liturgiji konačno postajemo dionici samoga Isusova bića koje se odlikuje nazivom i oznakom Sina Božjega (usp. Mk 1,1; 15,39 itd). To bivamo u tolikoj mjeri da kao Božji posinci Boga nazivamo svojim Ocem (usp. Gal 4,6; Mt 6,9; Lk

11,2 i dr.). Tajanstvena i Kristova oznaka da je on "Gospodnji sluga", (usp. Iz pogl: 42, 49, 50 i 52) što se prevodi kao *pais* = dijete i *doulos* = sluga, opet se najviše po liturgiji prenosi na svakog kršćanina, kako to već prvi bogoslužnici izjavljaju u zajedničkoj molitvi (usp. Dj 4,27.29). I Krist kao Božji odabranik (usp. Mt 3,17; Lk 9,35) po liturgiji svima nama omogućava da postajemo "od Boga ljubljena" braća (usp. 1 Sol 1,4; 2 Sol 2,13), međusobno povezana te ga euharistijski blagujemo, i od njega i za njega živimo.

Sveti Ivan i liturgija

O Ivanu treba napose govoriti jer se strukturom i teologijom svojih spisa dobrano razlikuje od trojice sinoptika, dotično točnije, bitno ih dopunjuje. Vrijedi to u vezi s cijelim njegovim evanđeljem koje se odražava u našoj liturgiji, a pogotovo još kada ga uzmemo zajedno s njegovim Otkrivenjem. Smijemo nekako reći da Matej u evanđelju opisuje ostvarenje Mesijina nebeskog kraljevstva na zemlji, Marko silnu snagu toga kraljevstva, a Luka njegovo milosrdno djelovanje. Ivanu je najviše na umu i srcu *Isusova osoba*, Isus kao Bogočovjek u svome utjelovljenju, otkupljenju svijeta i u vječnoj proslavi na nebu. Tako i nama liturgija pruža da Isusa možemo doživljavati kao Osobu koja svakoga osobno ljubi i daje se da od svih bude ljubljena.

Tko vjerom, nadom i ljubavlju nastoji što zdušnije sudjelovati u prinošenju misne žrtve i pogotovo od nje blagovati posvećeni kruh i vino, taj zna koliko gornje izreke u liturgiji postaju divna stvarnost. Kod tih nam je čina pred očima upravo Ivan: kod prvog pričješćivanja naslonjen na Isusova prsa i zatim on sam od svih apostola s Majkom Marijom pod Isusovim križem. Nebrojeno slika predočuje ta dva liturgijska prizora i doživljaja, mnoge su vrlo lijepe ali najljepša bi trebala biti ona koja bi pokazivala nas u tim doživljajima.

Kao da je takvo uvjerenje imao V. Ferrua kada svoju razmjerno kratku i vrlo sadržajnu raspravu započinje: "Koliko je Matejevo evanđelje kateheza, toliko je Ivanovo liturgija. A ono je to, po sebi svojstvenoj naravi takvo da su tu natezanja i prilagođivanja nepotrebna. Kod njega je liturgija u najbremenitijem smislu *kultni čin*, dinamično klanjanje Bogu, Kristovim posredstvom sveopći povratak ljudskoga roda Bogu. Kada Drugi vatikanski sabor definira da je liturgija

sveudiljno *obavljanje Kristovoga posredničkog djela* time jednostavno iznosi Otkupiteljjev životni put kako ga Ivan stavlja u Isusova usta (16,28): 'Izišao sam od Oca i došao na svijet. Opet ostavljam svijet i odlazim Ocu.' To je parabola (crta koja se vraća svojoj izvornoj točki) našega spasenja." Stvar je posve jasna kada liturgijski doživljavamo da je Isus, unatoč svojoj nebeskoj proslavi, ostao s nama, da bude u nama i mi u njemu, da ga euharistijski prinosimo i blagujemo.

Ovdje ne možemo opisivati sve veze između Ivanovih spisa i liturgije, pogotovo ne dočaravati nebesku liturgiju u kojoj *nastavlja zemaljsku*, kao što je bilo otkriveno novozavjetnom proroku. No, s pravom se ističe kako je značajno da se prema Ivanovu izvještaju Isusovo djelovanje odvija između godišnjih židovskih slavljenja Pahe. Isto je tako Ivanov evanđeoski proslav kultno povezan sa završnim apokaliptičkim slavljenjem u nebu. Stoga Četvrto evanđelje dolazi tako snažno do izražaja i svoga bogoslužnog ostvarenja u našoj središnjoj, pashalnoj liturgiji. To osobito vrijedi za neposrednu pripremu katekumena kojima Crkva stavlja pred oči Samaritanku, ozdravljenje slijepca od rođenja i Lazarovo uskrišenje.

U potkrijepu je gornjega dosta spomenuti ivanovske Isusove *izričaje*: Janje, Hram, voda, kruh, Pastir, ovčinjak i njegova vrata, trs sa svojim lozama - ili *suprotnosti*: svjetlo-tama, Bog-svijet, život-smrt da nas to sve, pojedinačno i skupno, odmah kultno uvodi u Ivanovo osvjetljivanje Bogočovječnog utjelovljenja i čovječanskog otkupljenja. Usto se kod Ivana daleko više ističe veza između Kristove i kristovske (naše) akcije i kontemplacije. Ta su dva nužno povezana pola vidljiva u cjelokupnom Kristovu djelovanju dok je bio na zemlji te se mogu nastavljati u našoj liturgiji koja se ne slavi samo kod oltara već kad "izađemo iz sakristije".

Koliko je takvo gledanje na liturgiju *suvremeno i točno* uči nas Crkva odmah na početku saborske konstitucije o liturgiji: "Ona (Crkva) je po svojoj naravi ljudska i ujedno božanska; vidljiva i nevidljivim stvarnostima obdarena; gorljiva u akciji i odana kontemplaciji; nazočna u svijetu, a ipak putnica. No tako da je u njoj ljudsko upravljeno i podređeno božanskom, vidljivo nevidljivome, akcija kontemplaciji i sadašnjost budućemu gradu koj tražimo" (SC 2). A nije li to gledište sam Isus uključio i u svoju velikosvećeničku molitvu Ocu: "Ne molim te da ih uzmeš sa svijeta, nego da ih čuvaš od

Zloga ... Za njih posvećujem (u smislu: žrtvujem) samoga sebe da i oni budu posvećeni u istini” (Iv 17,15.19)?

V. Ferrua pri kraju svoje rasprave još piše: “Dom Odo Casel († 1948. nakon ispjevanoga vazmenog “Exultet”), patrijarha liturgijskog pokreta, izravnoje ili neizravno opskrbio “perite - stručnjake” koji su u čl. 7. saborske konstitucije o liturgiji definirali da je ona *Kristov misterij u crkvenom kultu*. Marijalaški monah nije samo pretekao temeljni 7. član koncilske konstitucije nego je stalno ukazivao na Četvrto evanđelje kao na “humus - plodno tlo” cjelokupne kršćanske liturgije.”

Praktični zaključak

Ako se ovaj članak nekome učini da je teško shvatljiv i još teže ostvariv, dobro će učiniti ako pomnjivo pričita Vimerov “Isus Krist” i o njemu par knjiga o. Celestina Tomića, da spomenemo samo neku knjigu na hrvatskom jeziku. I onda neka na Isusa Krista u liturgiji ne gleda toliko sinoptičkim koliko Ivanovim mistagoškim očima.